

פרק יח (פסוקים א-יט) / ברוריה בן-דוד (וייס)

בפרק זה נקרא איך ניכשל מרד אבשלום.
דוד ערך מפקד לצבאו לאחר שרבים עזבוהו וחדשים הצטרפו אליו.
כשפקד דוד את צבאו בעבר הירדן לא מינה את יואב כמפקדו הראשי של הצבא אלא כאחד משלושת המפקדים יחד עם אחיו אבישי ואתי הגתי. זו הייתה מעין הורדה בדרגה ליואב, כי עד עתה היה יואב המפקד הראשי של צבא ישראל כולו. בפרק ח פס' טז כתוב: "ויואב בן צרויה על הצבא". במשך המלחמה הפקיד דוד בידי יואב שוב את הפיקוד על כל הצבא בגלל כישוריו פס' טז ואילך. יכול להיות שדוד הסתייג מיואב כי הוא החזיר את אבשלום מגשור וכך גרם להשתלשלות המאורעות.

איזה יחס גילה העם למלכו?
יחס של אהבה ומסירות.

מה מעיד על כך?

דוד המלך מציע: "יצא אצא גם אני עמכם ויאמר העם: לא תצא" כי אתה חשוב כעשרת אלפים איש מאתנו (כנראה היה זה מספר חיל דוד באותה שעה). גם אם ננוס כולנו, או אם מחציתנו ייפלו בקרב אין הדבר חשוב כל עוד אתה חי, כלומר: אתה שקול כנגד כולנו, ואם תיפול אתה במלחמה אבד הכול. ועוד נימוק: מוטב שתישאר בעיר במחנים ותהיה לנו לעזר במשלוח ציוד ואנשי מילואים. כלומר: המלך יישאר בעיר מחנים ויחיש משם תגבורת לצבאו בשעת הצורך.

מה אנו למדים על ההבדל ביחסים שבין האב לבנו?

לפני המלחמה שצריכה הייתה להכריע את גורלו של דוד לחיים או למוות הוא מצווה את שרי הצבא: "לאט לי לנער לאבשלום" נהגו בו במתינות, בנחת, בחמלה ואל תהרגוהו. גם עתה למרות שדוד נדהם ממעשה בנו שביקש את נפשו וכאבו היה גדול הוא לא חדל לאהוב אותו. "וכל העם שמעו בצות המלך את כל השרים על דבר אבשלום" (פס' ה). רד"ק מפרש: אף על פי שציווה את הראשים שהם יואב, אבישי ואתי גם ציווה את שרי האלפים ושרי המאות, לפיכך כתוב: "וכל העם שמעו".

כיצד התייחס אבשלום לדוד?

אחיתפל הציע: "והכיתי את המלך לבדו" (יז ב). "ויישר הדבר בעיני אבשלם" (יז ד). טוב היה בעיניו שאביו ימות במלחמה והוא יירש את כיסא מלכותו. תאוות השלטון המשולבת בערמתו ויצריו השפלים עיוותו את רגשות הבן לאב. ייתכן שיירש את אכזריותו מאמו מעכה הגשורית.

דוד הספיק בינתיים לארגן את צבאו. אבשלום אסף כנראה צבא רב מן ועד באר-שבע כפי שהציע לו חושי.

היכן נטשה המלחמה בין שני הצבאות?

המלחמה בין שני הצבאות נערכה ביער אפרים, יכול להיות שהכוונה ליער הגדול במורדות המערביים של הר הגלעד שאולי היה שייך לשבט אפרים, ואפשר שהכוונה ליער שבגאון הירדן (יר' מט יט; זכ' יא ג), אף על פי שיער זה בעבר הירדן המזרחי כינהו הכתוב יער

אפרים על שם פליטי אפרים שישבו בו בימי השופטים (שופ' יב ד), או על שם מאורע היסטורי במלחמת אנשי אפרים ביפתח (שופ' יב א-ו). יער זה היה בקרבת מחנים ולפיכך יכול היה דוד להיות לעזר לאנשיו.

מה היו תוצאות המלחמה?

ביער אפרים בעבר הירדן ניגף צבאו של אבשלום בפני הצבא הנאמן לדוד. עשרים אלף איש מחיל אבשלום נפלו במלחמה. בגלל המגפה הגדולה בצבא אבשלום נפרצה המערכה של צבאו והלוחמים נתפזרו על פני שטח נרחב. "ותהי שם המלחמה נפצות על פני כל הארץ" (פס' ח) (בדרך גוזמה). התפשטה בשטח גדול בארץ גלעד. היער "אכל" בעם, כלומר: הבורות וסבכי היער גרמו לפציעה ואבדן של אנשים רבים יותר מאלה שנהרגו בחרב המלחמה. אנשים נטרפו ע"י חיות היער, תעו ביער ומתו ברעב, נפצעו מענפי העצים "וירב היער לאכל בעם מאשר אכלה החרב ביום ההוא" (פס' ח).

מדוע נחל אבשלום תבוסה גדולה?

מפני שאבשלום לא היה מפקד מלחמה מוכשר וחייליו היו בלתי מנוסים. אנשי דוד היו מלוכדים, ממושמצים ומונהגים ע"י מפקדים מנוסים.

כיצד פגע היער באבשלום עצמו?

שערותיו הארוכות שהיו תפארתו הסתבכו בענפי האלה. הפרד אשר תחתיו עבר הלאה והוא נשאר תלוי בשערותיו. במצב נואש כזה גילה איש אחד מאנשי דוד את אבשלום. חז"ל דרשו לפי שנתגאה בשערו נתלה בשערו.

האיש סיפר על כך ליואב כיצד הגיב יואב?

"מדוע לא הכיתו שם ארצה?" (פס' יא). אילו הרגת אותו הייתי נותן לך פרס גדול, עשרה כסף שקל (הסכום הזה היה השכר השנתי ששילם מיכה ללוי שופ' יז י), "וחגרה אחת" (מ"א ב ה) לתלות עליה את החרב, זהו אות כבוד והצטיינות לאיש צבא.

יואב לא פעל כמצוות המלך (פס' ה). הוא ידע שאם יהרוג את אבשלום יעלה עליו את חמת המלך, אך לעומת זאת ישחרר את העם מאישיות מסוכנת מאוד. מוטב שימות איש אחד ולא ימותו רבים במלחמות שאדם זה עלול לעורר. טובת העם דורשת את מותו כדי להפסיק את מלחמת האחים.

מה ענה האיש ליואב?

אף בפרס גדול פי מאה ממה שאתה היית נותן לי לא הייתי עובר על מצוות המלך, "כי באזנינו צוה המלך אתך ואת אבישי ואת אתי לאמר: שמרו מי בנער באבשלום" (פס' יב). כלומר: שמרו על אבשלום לבל יפגעו בו, ולו גם הייתי משקר למלך הדבר היה נודע לו, כי אין דבר נסתר ממנו, ואתה יואב תעמוד מנגד ולא תגן עלי מפני חמת המלך. יש כאן התרסה גלויה כלפי יואב, על שהוא מבקש להפר את פקודת המלך ולהטיל את האשמה על החייל המבצע את הוראתו.

יואב עונה לו: אין אני מוכן להתחנן לפניך שתעשה את בקשתי, אעשה זאת בעצמי. הוא נעץ בלב אבשלום שלושה שבטים, שבטי ברזל דוקרים, מעין חניתות קצרות. אבשלום לא מת מפגיעת שבטי יואב, בעוד אבשלום חי ומפרפר בתוך סבך ענפי האלה, הקיפו את האלה מכל צדדיה עשרה חיילים תקפו את אבשלום והמיתוהו.

כיצד מנע יואב שפיכות דמים חנינם?

הוא תקע בשופר להפסקת הקרב. יואב חס על חיי אנשיו ואנשי אבשלום ומנע שפיכות דמים חנינם, שהרי לאחר הריגת אבשלום באה המלחמה לידי הכרעה.

דרך ביזיון השליכו את גופתו של אבשלום לפחת היער לבור גדול ביער אפרים והציבו עליו גל אבנים למזכרת קלון, לפי מנהג שהיה קיים לא לקבור את המורדים קבורת כבוד. וכך נהג יהושע בעכן (יהו' ז כו) ובמלך העי (יהו' ח כט) ובמלכי האמורי (יהו' י כז). לעומת קבורת החרפה שהייתה לאבשלום במקום המלחמה מסופר על מצבה שהציב לעצמו אבשלום בחייו למזכרת נצח. כיוון שחשש פן לא יהיה מי שיטפל בהקמת מצבה לזכרו הכין הוא בעצמו את המצבה. לפי פרק יד פס' כז היו לו שלושה בנים ובת. לפי דעת חז"ל כשאמר: "אין לי בן" (פס' יח) התכוון לבן הגון למלכות (סוטה יא ע"א), או אולי הבנים שנולדו לו מתו בחייו. את המצבה העמיד בעמק המלך (טו כג), הוא עמק יהושפט מזרחית דרומית לירושלים שנחל קדרון עובר בו ונופל לים המלח, לפנים נקרא העמק הזה עמק שוה (בר' יד יז). עד היום מתנשא בעמק יהושפט ליד נחל קדרון בניין חצוב בסלע בצורת פירמידה. הערבים קוראים לו "קבר אבשלום".

באגדה היהודית נהפך אבשלום לסמל הרשע כפוי הטובה.

כתוב בתהילים ז, טז: "בור כרה ויחפרהו ויפל בשחת יפעל". כלומר: יביא רעה על עצמו וייפול בבור שחפר לרעהו. במשלי כו פס' כז כתוב: "כרה שחת בה יפול, וגולל אבן אליו תשוב". שחת שם נרדף לבור, מן השורש שוח. שחת נאמר גם בחפירה של ציידים (יח' יט ד ח; משלי כב יד). הפסוקים מדמים את הרשע לצייד החופר שחת להפיל בו את צידו וסופו ליפול בו בעצמו. גם בקהלת י, ח כתוב: "חפר גומץ בו יפל" (המילה גומץ מוזכרת רק בפסוק זה).

לפי הפסוקים הנ"ל הרעה תפגע במי שזמם אותה. אבשלום שאף להדיח את אביו הזקן ולהמיתו ובסופו של דבר נפל הוא בעצמו בשחת שכרת לאביו.

פרק יח (פסוקים יט-סוף)

עתה הגיעה השעה לבשר לדוד את הבשורה המשמחת שהסכנה חלפה, אך הבשורה אינה משמחת את דוד כלל וכלל על כך נקרא בקטע הבא.

יואב ידע שדוד לא ישמח על הידיעה על מות אבשלום, משום כך הוא התנגד לבקשתו של אחימעץ לבשר את הבשורה.

מה אמר יואב לאחימעץ?

"לא איש בשרה אתה היום הזו ובשרת ביום אחר, והיום הזו לא תבשר, כי על בן המלך מת" (פס' כ). כלומר: אתה אינך ראוי להביא למלך בשורה כזאת, כי איש טוב מבשר אך טוב, והפעם יש לבשר את מות אבשלום בשורה שלא תהיה טובה בעיני המלך. אתה תבשר כאשר תהיה בשורה טובה באמת.

ומי יבשר את הבשורה הרעה?

הכושי מבני כוש עבד המלך (פס' כט). אנו מוצאים כושי שהיה עבד למלך צדקיהו (יר' לח ז ואילך). כנראה שהכושי המוזכר בפרקנו היה איש מלחמה. יואב לא שם דברים בפיו כי הוא סמך על תבונתו. "וישתחו כושי ליואב וירץ" (פס' כא).

מה החליט אחימעץ?

יהיה מה שיהיה "ויהי מה" עליו לרוץ ולבשר את הבשורה הטובה למלך.

יואב אומר לו על כך: "למה זה אתה רץ בני? ולכה אין בשורה מצאת" (פס' כב). בשורה זו לא תמציא לך שום דבר, לא תקבל פרס בגללה, כי המלך לא ישמח על בשורתך בגלל מות בנו. אחימעץ עונה " ויהי מה, ארוץ" (פס' כג). רש"י פירש ומה בכך אם אין לי שכר. "ויאמר לו: רוצ". אחימעץ רץ דרך כיכר הירדן. הדרך נמשכת לאורכו של הכיכר וממנה מסתעפים דרכים המוליכות להר הגלעד ולמחנים. אחימעץ הגיע למחנים לפני הכושי, אף על פי שהכושי יצא לפניו.

לעיר היו שתי חומות ולכל אחת שער, דוד ישב בין שתי החומות ובוודאי חיכה בקוצר רוח לדיעות משדה הקרב. שתי החומות היו מחוברות למעלה במקום שנמצאו השערים ועל השטח שביניהן היה מעין מעקה. הצופה שעמד על הגג אמר למלך שאיש רץ לבדו. דוד הבין שרץ אחד בא לבשר, אילו היו רצים רבים היה מקום להניח כי אנשיו ניגפו והם נסים משדה הקרב. הצופה אמר לשומר השער שהוא רואה איש אחר רץ שומר השער אמר זאת למלך. "ויאמר המלך: גם זה מבשר" (פס' כו). הצופה אמר שמדרך מרוצתו של הראשון מכיר הוא שזה אחימעץ, כאשר המבשר איש טוב יש לצפות לבשורה טובה.

מה הבשורה אשר בישר אחימעץ לדוד?

עוד בהיותו מרחוק אמר בקול רם שלום, וכשהתקרב אל דוד השתחוה לפני דוד. "ברוך ה' אלקיך אשר סגר את האנשים אשר נשאו את ידם באדני המלך" (פס' כח). האלוקים שהוא עמך הצילך גם הפעם הזאת מצרתך. אחימעץ לא הזכיר בפירושו את אבשלום.

האם שמח דוד לשמע הבשורה?

כל דאגתו הייתה לאבשלום "ויאמר המלך: שלום לנער לאבשלום?" (פס' כט). אחימעץ לא רצה לבשר רעה. הוא השיב תשובה ארוכה ומגומגמת שאינה אומרת כלום. הוא העמיד פנים כאילו אינו יודע על גורלו של אבשלום ואמר: ראיתי את השאון הגדול והשמחה במחנה על הניצחון, כאשר שלח יואב את עבד המלך הכושי ואותי עבדך, ואיני יודע מה היה על אבשלום.

דוד אומר לאחימעץ פנה לך הצדה ועמוד פה עד שיבוא הרץ השני ותגענה ידיעות מפורטות. והנה בא הכושי אל המלך. הוא אומר: "יתבשר אדני המלך, כי שפטך ה' היום מיד כל הקמים עליך" (פס' לא). יקבל נא אדוני את הבשורה הטובה. דוד שוב שואל: "השלום לנער אבשלום?" והכושי שאינו יודע ללבו של דוד משיב לדוד תשובה שגרמה לו לתדהמה. "יהיו כנער איבי המלך וכל אשר קמו עליך לרעה" (פס' לב). הכושי לא אומר בפירושו שאבשלום נהרג. משמעות דבריו הייתה ברורה בהחלט.

ניבים

לאט לך! (פס' ה).
הוראתו: התנהג בזהירות ובנחת.

ויהי מה (פס' כב).
הוראתו: יהיה מה שיהיה.

עבודה בכתב

- 1) איזו עובדה מעידה על הסתייגותו של דוד כלפי יואב?
- 2) מדוע העם התנגד שדוד ישתתף בקרבות?
- 3) מה ההבדל בין יחסו של דוד לאבשלום ובין היחס של אבשלום לדוד?
- 4) איפה נטשה המלחמה בין שני הצבאות ומה היו תוצאותיה?
- 5) מדוע המית יואב את אבשלום למרות פקודת המלך לחוס עליו?
- 6) מדוע לא הסכים יואב שאחימעץ יבשר את הבשורה?
- 7) מה הבשורה אשר בישר אחימעץ לדוד?
- 8) מה הבשורה אשר בישר הכושי לדוד?

9) התכירונו? מי אנחנו?

- א) אנו שלושה מפקדים לצבא דוד.
- ב) רכבתי על הפרד.
- ג) הייתי תלוי בשערות ראשי בענפי האלה.
- ד) אנו שני מבשרים לדוד.

10) מי אמר למי?

- א) יצא אצא גם אני עמכם.
- ב) כי עתה כמנו עשרה אלפים.
- ג) אשר ייטב בעיניכם אעשה.
- ד) לאט לי לנער לאבשלום.
- ה) הנה ראיתי את אבשלום תלוי באלה.
- ו) ומדוע לא הכיתו שם ארצה?
- ז) שמרו מי בנער באבשלום.
- ח) וכל דבר לא יכחד מן המלך.
- ט) לא כן אחילה לפניך.
- י) ארוצה נא ואבשרה את המלך.
- יא) לך הגד למלך אשר ראיתה.
- יב) ויהי מה.
- יג) למה זה אתה רץ בני? ולכה אין בשורה מצאת.
- יד) אם לבדו בשורה בפיו.
- טו) גם זה מבשר.
- טז) אני ראה את מרוצת הראשון כמרצת אחימעץ בן צדוק.

יז) איש טוב זה , ואל בשורה טובה יבוא.
יח) השלום לנער אבשלום.
יט) יהיו כנער איבי אדני המלך וכל אשר קמו עליך לרעה.